

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Абдуллоева Заррина Фатуллоевна дар мавзӯи «Таърихи инкишофи истилоҳоти мусиқӣ дар забони тоҷикӣ», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.22. – Забонҳои халқҳои мамлакатҳои хориҷии Аврупо, Осиё, Африқо ва сокинони бумии Амрико ва Австралия (забони тоҷикӣ)

Кори диссертатсионии Абдуллоева Заррина Фатуллоевна ба яке аз масъалаҳои муҳими илми забоншиносӣ- муайян кардани таърихи инкишофи истилоҳоти мусиқӣ да забони тоҷикӣ бахшида шудааст. Мусиқӣ ва мусиқишиносии тоҷикӣ чӯзӣ таркибии осори фарҳангии мардуми эронинаҷод буда, дар қабри таърихи ин мардуми куҳанбунёд реша дорад.

Муҳимияти ин мавзӯ пеш аз ҳама бо тамоюли рӯзафзуни ошкор кардани манбаҳои ташаккули истилоҳот, роҳҳои истилоҳсозӣ, инчунин таъсири омилҳои лингвистӣ ва экстралингвистӣ ба истилоҳ ва амалкарди он дар муҳити илмӣ алоқаманд мебошад.

Оиди масъалаҳои марбут ба санъати мусиқӣ ва жанрҳои он асарҳои зиёде аз ҷониби олимони таълиф карда шудаанд. Дар ин асарҳо маълумоти зиёде дар бораи мусиқӣ, асбобҳои мусиқӣ, эҷодиёти мусиқии халқии тоҷикон дода шудааст, лекин ҳамаи ин таҳқиқотҳо бештар ҷанбаи таърихӣ доранд. Таърихи ташаккули истилоҳоти мусиқӣ дар забоншиносии тоҷик ба истиснои таҳқиқоти монографияи Эшматова И.С оид ба таснифи маъноӣ ва вазифавии истилоҳоти мусиқӣ дар забонҳои русӣ ва тоҷикӣ (2014) ҳанӯз мавриди таҳқиқоти ҷудоғона қарор нагирифтааст. Аз ин лиҳоз кори диссертатсионии Заррина Абдуллоева назари таҳқиқотии нава дар муайян намудани таърихи пайдоиш, моҳияти таркиб ва хусусиятҳои калимасозии истилоҳоти мусиқии забони тоҷикӣ маҳсуб меёбад.

Навгонии илмии диссертатсия аз он иборат аст, ки дар ин рисола бори нахуст дар шакли монография таҳлили лингвистии мавод амалӣ карда шудааст, ки имкон медиҳад таърихи пайдоиши истилоҳоти мусиқии тоҷикӣ пайгирӣ шуда, усулу роҳҳои асосии истилоҳсозии мусиқии тоҷикӣ муқаррар карда шавад.

Равиши муқоисавию таърихӣ ҳамчунин ҳангоми муқоисаи истилоҳоти форсӣ-тоҷикии мусиқӣ бо муодили арабӣ, русӣ ва дигар забонҳо низ мавриди истифода қарор гирифтааст.

Диссертатсияи тақризшаванда, ки дар ин заминаи таърихи инкишофи истилоҳоти мусиқӣ анҷом дода шудааст, ба таҳқиқоти минбаъдаи асосҳои

истилоҳшиносӣ ва таърихи ташаккулу такомули истилоҳоти соҳаҳои дигари илму фан на танҳо забони тоҷикӣ, балки дигар забонҳои эронӣ роҳ мекушояд.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса ва адабиёти истифодашуда иборат аст.

Дар муқаддима муҳимияту наоварии таҳқиқот асоснок гардида, дараҷаи омӯзиш, мақсаду вазифаи таҳқиқ, нуқоте, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд ва дигар нуқтаҳои асосии дар рисола баррасишуда номбар шудаанд.

Боби якуми диссертатсия, ки **«Масъалаҳои назариявӣ ва амалии истилоҳнигорӣ ва инъикоси онҳо дар истилоҳоти мусиқии забони тоҷикӣ»** ном дорад, аз ду фасл иборат мебошад.

Дар фасли аввали ин боб **«Масъалаҳои назариявии истилоҳшиносӣ»** ба таври иҷмолӣ доир ба мафҳуми истилоҳ ва махсусиятҳои он сухан меравад. Диссертант таъкид мекунад, ки истилоҳшиносӣ соҳаи нисбатан ҷавони илм буда, аввалин назарияҳои истилоҳшиносӣ дар лингвистикаи ҷаҳонӣ дар аввали асри ХХ тавассути таҳқиқоти олимони Ғарб ба миён омадаанд. Аз рӯи нуқтаи назари ин олимони маълум мегардад, ки “истилоҳ” бо тамоми хусусиятҳои аз морфемаҳои одии забонӣ фарқ карда, мустакилона метавонад ба асарҳои фарҳангнигорӣ ва донишномаҳо ворид шавад.

Фасли дувуми боби якум **«Марҳилаҳои асосии инкишофи истилоҳоти мусиқӣ дар забони тоҷикӣ»** ном дорад.

Бояд гуфт, ки истилоҳоти мусиқии тоҷикӣ ба таърихи сиёсӣ иҷтимоии халқи тоҷик ва дигар мардуми форсизабон робитаи ногусастанӣ дошта, марҳилаҳои рушди истилоҳоти ин санъати нафиса низ ба таърихи сиёсӣ фарҳангии миллат алоқаманд аст.

Боби дуюми диссертатсия **«Роҳҳои инкишоф ва ташаккули истилоҳоти мусиқии тоҷикӣ»** ном дорад ва аз ду фаслу чор зерфасл иборат мебошад. Фасли аввали ин боб **«Истилоҳоти мусиқии асили тоҷикӣ»** унвон дошта, дар он таърихи истилоҳоти мусиқии миллии тоҷикӣ таъкид шудааст. Дар фасли мазкур диссертант оиди мавҷудияти қисми зиёди истилоҳоти мусиқии миллии тоҷикӣ дар матни рисолаҳои мусиқӣ ва забони зиндаи мардум фикр рондааст. Фасли дуюми ин боб **«Истилоҳоти иқтибосии мусиқӣ»** ном дошта, ба чор зерфасл тақсим карда шудааст.

Маълум аст, ки иқтибос дар заминаи робитаҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ рӯй медиҳад ва яке аз роҳҳои асосии ганӣ гардидани таркиби

луғавии ин ё он забон маҳсуб мешавад. Забони модарии мо низ дар тӯли бештар аз ҳазор соли мавҷудияти худ аз бисёр забонҳои хешу бегонаи ҳамчавори худ таъсир пазируфтааст ва калимаҳою истилоҳоти зиёд ба ин забон аз дигар забонҳо ворид шудаанд. Калима ва истилоҳоти иқтибосӣ дар ҳамаи соҳаҳои илму фан ва ҳаёти ҷомеа, аз ҷумла санъати нафисаи мусиқӣ низ ба мушоҳида мерасанд.

Дар боби сеюми диссертатсия, ки «**Роҳ ва усулҳои истилоҳсозии мусиқии тоҷикӣ**» ном дорад ва аз шаш зерфасл иборат аст, роҳу шеваҳои истилоҳсозии мусиқӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифта, таъкид шудааст, ки истилоҳсозӣ бе ҳеч шакку шубҳа заминаи асосии рушду пешрафти ҳар соҳаи илму санъат ба ҳисоб меравад. Истилоҳоти ҳар кадом забон, аз ҷумла истилоҳоти мусиқии он маъмулан дар заминаи қолабҳои асосии калимасозии ҳамин забон сохта мешаванд. Диссертант роҳҳои асосии истилоҳсозии мусиқии тоҷикиро дар чунин шаш фасл гурӯҳбандӣ намуда, шарҳ додааст:

1. Усули сарфии истилоҳсозии мусиқӣ, яъне сохтани истилоҳи мусиқӣ бо вандҳо, яъне пешвандҳо ё пасвандҳо.

2. Усули наҳвию сарфии истилоҳсозии мусиқӣ;

3. Усули сарфию наҳвии истилоҳсозии мусиқӣ;

4. Усули луғавию наҳвии истилоҳсозии мусиқӣ;

5. Усули луғавию маъноии истилоҳсозии мусиқӣ;

6. Усули наҳвӣ, яъне истилоҳсозӣ дар қолаби ибора.

Абдуллоева таъкид намудааст, ки мусиқӣ ва мусиқишиносии тоҷикӣ ҷузъи таркибии осори фарҳангии халқи тоҷик маҳсуб мегардад. Ин санъати нафиса ҳамчунин дар ганӣ гардонидани санъату ҳунар ва фарҳанги умумибашарӣ аз мақом ва ҷойгоҳи хос бархурдор аст.

Дар қисмати **Хулоса** натиҷаҳои асосии таҳқиқоти баанҷомрасида баён карда шудаанд.

Муваффақияти диссертант он аст, ки дар заминаи маводи фаровони илмию адабӣ бори нахуст дар забоншиносии тоҷикӣ таърихи ташаккул ва такмили минбаъдаи истилоҳоти мусиқии тоҷикиро таҳқиқ карда, натиҷаи назаррасро ба даст даровардааст.

Баробари таъкиди комёбиҳои таҳқиқот баъзе фикру таклифҳоро низ баён карданием:

1. Дар боби саввум, ки диссертант онро ба шаш зерфасл ҷудо кардааст, тарзи рақамгузориаш каме омехтатар ба назар мерасад.

2. Дар саҳифаи 19-уми автореферат хатои имлоӣ дида мешавад.

3. Қисмати хулоса, ки дар он нуқтаҳои асосии натиҷаи ба даст дароварда зикр шудааст, хуб мешуд, ки бо роҳи рақамгузорӣ чудо карда шавад.

Ҷузъиёти номбаршуда чун таклиф пешниҳод карда шуд, ки ба қисмати илмӣ тадқиқот таъсир намерасонад, кори тадқиқотии тақризшаванда аз беҳтарин тадқиқотҳост, дар соҳаи забоншиносии тоҷик, ки истилоҳоти соҳаи дигарро аз нуқтаи назари лингвистӣ ба қалами таҳлил кашидааст.

Диссертатсияи Абдуллоева Заррина Ғатуллоевна дар мавзӯи «Таърихи инкишофи истилоҳоти мусиқӣ дар забони тоҷикӣ» ба маънои том ҷавобгӯи талаботҳои дар назди диссертатсияҳои барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.22. – Забонҳои халқҳои мамлакатҳои хориҷии Аврупо, Осиё, Африқо ва соқинони бумии Амрико ва Австралия (забони тоҷикӣ) гузошташуда буда, ҳуди диссертант сазовори унвони номзади фанҳои филологӣ аст.

Дотсенти кафедраи забон ва
адабиёти тоҷики Донишгоҳи
Давлатии Самарқанд, доктори
фалсафа дар илмҳои
филологӣ (PhD)

Адашуллоева Гулноза Мухайбиновна

09-уми апрели соли 2019

Суроға: шаҳри Самарқанд, хиёбони Университет 15

Телефон: (+99897) 9221407 (моб.)

Манзили электронӣ: gulnoza-a@umail.uz

“Имзои дотсент Г.Мадашуллоеваро тасдиқ менамоем”

Сардори шӯъбаи кадрҳои
Донишгоҳи Давлатии Самарқанд

Д.Х.Атаҳаджаева